

LILIANA POPOVSCHI

Institutul de Relații
Internaționale din Moldova
(Chișinău)

**MICROSISTEMUL TERMINOLOGIC
„STOMAC” – „PÂNTECE” (pe baza atlaselor
lingvistice românești)**

Abstract

This article is an attempt to analyse the dialectal terminological microsystem „stomach” – „belly”, applying the structural-diachronic method. The terms for these two notions form a microsystem because they are interdependent. The author describes the geographical distribution of the terms, their origin, their chronological succession on the Daco-Romanian territory. The analysed microsystem is a dynamic one, it is in a continuous process of evolution and the history of one term depends on the history of the other terms of the system.

Keywords: dialectal terminological microsystem, structural-diachronic method, geographical distribution, word-history, chronological succession of the terms, Daco-Romanian territory, evolution, interdependence, transfer of names, dialectal correlations.

Terminologia corpului omenesc a făcut obiectul mai multor studii. Prima lucrare importantă consacrată terminologiei somatice este cea a romanistului german Adolf Zauner *Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie*, apărută în „Romanische Forschungen”, nr. 14, 1903, p. 339-530, prin care autorul deschide și calea unei noi metode în cercetarea vocabularului, onomasiologia [1, p. 7]. Printre studiile recente, consacrate acestei probleme, se înscrie monografia *Terminologia corpului uman în limba română* de Nicolae Felecan [1], care vizează în special anatomia externă, și studiul lui Vasile Frățilă referitor la dialectul istroromân [2]. La acestea se adaugă câteva articole care analizează termenii referitori la una sau câteva noțiuni ale acestui domeniu tematic pe baza materialului oferit de atlasele lingvistice românești [3; 4; 5; 6]. Ceea ce ne-a determinat să continuăm cercetarea terminologiei somatice este tendința ce „se manifestă cu precădere în cercetările onomasiologice moderne, în care cuvintele nu mai sunt privite în mod izolat, ci sunt tratate ca elemente ale unor sisteme onomasiologice relativ încheiate (microsisteme)” [4, p. 439]. Această tendință se relevă în articolele lui Boris Cazacu [3] și Vasile Arvinte [4] prin tratarea în bloc a termenilor pentru „ficat” și „plămâni” și respectiv pentru „șold”, „coapsă”, „pulpă”. Materialul dialectal cuprins în hărțile ALM a fost interpretat cu ajutorul metodei structural-diacronice de către profesorul Vitalie Sorbală [7]. Ținem să menționăm că aplicarea metodei structural-diacronice este favorizată de însăși concepția atlaselor lingvistice care cuprind în compartimentele tematice un număr considerabil de întrebări legate între ele și unite în subgrupe, tocmai în scopul depistării numeroaselor microsisteme lexico-semasiologice

ce caracterizează graiurile românești și care prezintă un interes deosebit pentru studiul structurii lexicului dialectal [7, p. 28, 54]. În favoarea cercetării sistemice a lexicului regional se pronunță și profesorul Vasile Pavel, care subliniază: „...cercetarea cuvintelor în cadrul microsistemelor lexico-semantice și al grupelor lexico-tematice este deopotrivă importantă pentru punerea în evidență a caracterului de sistem al lexicului și a dinamicii limbii în general” [8, p. 20].

În cadrul terminologiei somatice am identificat mai multe microsisteme: „ficat” – „plămâni”, „stomac” – „pânțece”, „geană” – „sprânceană” – „pleoapă”, „gât” – „esofag” – „omușor” etc. În articolul de față ne propunem să realizăm o analiză structural-diacronică a microsistemului terminologic dialectal „stomac” – „pânțece”.

Pentru noțiunea „parte a aparatului digestiv la om și la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor” limba literară întrebuițează termenul *stomac*, iar pentru „parte a corpului între torace și bazin, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii și intestinele” termenul cel mai uzual este *pânțece*, limbajul medical dispunând de termenul științific *abdomen*, împrumut latino-romanice (lat. *abdomen*, fr. *abdomen* – SDELM, p. 15).

În latina clasică pânțelece era numit *venter*, cuvânt transmis mai tuturor limbilor romanice. În romanitatea răsăriteană *venter*, devenit *vințre*, a fost continuat doar de dacoromână, dar este pe cale de dispariție [2, p. 256]. *Vințre* este cunoscut doar în unele graiuri, unde a ajuns să denumească diferite regiuni ale abdomenului, mai des părțile laterale ale abdomenului, uneori chiar alte părți ale corpului (NALR-Criș I, h. 151; ALRR-Mar. I, h. 114; ALRR-Trans. I, MN 6; NALR-Mold.Bucov. I, h. 76; NALR-Olt. I, h. 105).

Pentru cele două noțiuni în discuție atlasele lingvistice românești înregistrează mai mulți termeni.

Harta STOMAC

Termenul *stomac* este cel mai răspândit în graiuri. Acesta cunoaște variantele fonetice *stomag*, *stomah*, *știomac* și variantele de plural *stomacuri*, *stomaguri*, *stomace*.

Un alt termen, destul de răspândit, întrebuițat de obicei în paralel cu *stomac*, este *rânză*, pl. *rânze/rânzi*, care s-a înregistrat în special în graiurile de nord, în cea mai mare parte a Banatului, Crișanei, Maramureșului și Transilvaniei și în câteva puncte izolate din alte regiuni: pct. 461, 462, 463 din Moldova (NALR-Mold.Bucov. I, h. 74), pct. 797 din Muntenia (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 69), pct. 1-4, 114 din rețeaua ALM (ALM II/2, h. 737).

Burtă (burfă) este cunoscut mai mult în graiurile sudice, în Muntenia și în Oltenia, dar s-a notat și în Banat, pct. 18, 39-41, 44, 49, 51, 53, 54, 68, de obicei cu mențiunea „formă veche” (NALR-Ban. I, h. 112), în Crișana, pct. 186, 187 (ALRR-Criș. I, h. 149), în Transilvania, pct. 390, 422, 451, 460 (ALRR-Trans. I, h. 145), în Moldova, pct. 504, 520, 541, 551, 626, 640, 646, 650, 660, 662, 666, 667 (NALR-Mold.Bucov. I, h. 74).

Foale formează câteva mici arii lexicale în Banat, pct. 43, 49, 53, 70, 72, 75, 82, 83 (NALR-Ban. I, h. 112), în Crișana, p. 112 (NALR-Criș. I, h. 149) și în Transilvania, pct. 356, 377, 380, 431, 432 (ALRR-Trans. I, h. 145).

Se mai atestă termenii:

burágă – în Banat (pct. 64),

dobă – în Crișana (pct. 131, 151, 163, 173),

chișcă (chișcoman) – în Crișana (pct. 150), în rețeaua ALM în regiunea cursului inferior al Nistrului și al Prutului (pct. 164, 165 (în răs), 168, 203, 214, 217, 218, 220),

bendeu (bindeu) – în Crișana (pct. 158, 171, 186),
inimă (irimă) – în Crișana (pct. 174), în Muntenia (pct. 773), iar în unele puncte acest termen se folosește doar în expresia *mă doare la inimă (mă doare inima, te doare inima)*, anume în pct. 172, 194 din Crișana, în pct. 482, 504, 508, 516 din Moldova, în pct. 773, 823 din Muntenia, în pct. 976, 994 din Oltenia,
pântece (pâncete) – în Crișana (pct. 175, 177, 178, 194, 200, 206, 217), în Moldova (pct. 475, 525, 537, 557, 561, 569, 571, 578, 589, 610),
râjniță (râșnița omului) – în Crișana (pct. 209), în Moldova (pct. 554),
emistuială – în Transilvania (pct. 313),
moágână – în Transilvania (pct. 366, 378, 379),
burduhan (burtucan, burduzan, bårdăhan, burduzac, bårdăhan) – în Banat (pct. 56, 61), în Transilvania (pct. 357, 358, 491), în Moldova (pct. 560), în rețeaua ALM (pct. 202),
borhan (bolhan) – în Transilvania (pct. 426, 434), în Oltenia (pct. 979),
burduv (burdiuh) – în Moldova (pct. 530), în rețeaua ALM (pct. 120),
bârdan (burdan, bordan, bardan) – în Moldova (pct. 528, 594, 628, 633, 667), în rețeaua ALM (pct. 148, 235),
bufț (boft) – în Moldova (pct. 502, 556, 557, 564, 598, 600),
linguraș în expresia *mă doare la linguraș* în Moldova (pct. 621),
babă – în Muntenia (pct. 675, 707).
 În rețeaua ALM se mai cunosc termenii: *buh* în pct. 25, 56, 116, *buhon* în pct. 21, *buhanós* în pct. 109, *bohoneș* în pct. 115, *boș* în pct. 106, *jiludoc (juludoc, joludoc, jâludoc, jâluduc, jeludoc, juluduc, juluduh, julutuc, jolud, julud, juludci)* în pct. 19, 34, 48, 63, 69, 74, 75, 80-83, 92, 96-99, 101, 106, 112, 113, 118, 119, 123, 135-137, 142, 146, 149, 150, 157, 164, 165, 168, 175, 187, 190, 210, 225-234, 236.

Harta PÂNTECE

Termenii cei mai răspândiți pentru această noțiune sunt *pântece, burtă și foale*. *Pântece (pâncete, pântici, pâncite, pânce, pântec, pântic, pântiși, pâști, pâși)* este dominant în nordul și estul teritoriului dacoromân, anume în nordul Crișanei, în Maramureș, în Moldova și în rețeaua ALM, *burtă (burdă, burfă, bårtă, bårti)* – în graiurile sudice, în Muntenia, Dobrogea și Oltenia, *foale* – în zona centrală și vestică a dacoromânei, în Banat, în sudul Crișanei și în Transilvania. *Pântece și burtă* se întâlnesc totuși în toate regiunile.

Alți termeni consemnați de atlasele lingvistice sunt:

burtan – în Banat (pct. 77),
târbă – în Banat (pct. 8, 11, 14, 33),
rânză – în Crișana (pct. 200), în Muntenia (pct. 741),
bendeu (bindeu) – în Crișana (pct. 139, 169, 184, 187, 189, 214), în Transilvania (pct. 271),
dobă – în Crișana (pct. 126, 131, 132, 139, 143, 145-149, 151-156, 161-163, 173),
burduf (burduv, burduu) – în Transilvania (pct. 278, 280, 281, 285, 301),
stomac (stomag) – în Transilvania (pct. 405), în Moldova (pct. 464, 488), în Muntenia (pct. 706, 721, 722, 725-731, 734-740, 742-745, 749, 829), în Oltenia (pct. 921, 941),
burdihan (burduhan, bårdăhan) – în Transilvania (pct. 435), în Muntenia (pct. 726), în rețeaua ALM, în răs (pct. 112, 186),

bârdan (*barban, bârdan, burdan*) – în Moldova (pct. 594, 601, 606, 613, 616, 620, 624, 628, 630, 633, 634, 649), în rețeaua ALM (pct. 118, 130, 133, 135, 148, 149, 157, 164, 168, 180, 190, 195, 196, 198, 199, 203, 206, 211, 220, 223, 225, 226, 230 (în răs), 235),

bârdizan – în Moldova (pct. 462),

prag – în Moldova (pct. 632, 641),

abdomen – în Muntenia (pct. 822),

intestine și mațe – în Muntenia (pct. 826),

inimă sau expresia *mă doare inima* – în Muntenia (pct. 826), în rețeaua ALM (pct. 190, 221),

jivot – în rețeaua ALM (pct. 190).

Termenii atestați au origini diferite și aparțin diferitor straturi etimologice.

Termenul literar *stomac* de origine neogreacă a pătruns în dacoromână prin filieră franceză (DER, 8218, p. 748; SDELM, p. 401). Menționăm că DEX-ul prezintă termenul *stomac* ca provenind din slava veche (< sl. *stomahŭ*), etimologie acceptată de N. Felecan [1, p. 104].

Etimologia lui *rânză* este imprecisă. Al. Ciorănescu îl consideră de origine slavă: *rânză* < sl. *reša* „mâțșor, mugure”, cf. bg. *rěsa* „ament”, sb. *resa* „ament; ciucure; omușor”, pol. *rzeša* „spic”. Termenul a evoluat semantic ajungând să denumească pipota care seamănă cu un ciucure. În ceea ce privește fonetismul, autorul consideră că e posibil să fi intervenit o analogie cu cuvintele compuse cu suf. *-ză* sau terminate în *-ză*, sau să fie datorat unei circumstanțe pe care o ignorăm. DER înregistrează și o altă opinie, susținută de G. Pascu, Al. Philippide, Th. Capidan, Al. Rosetti, conform căreia *rânză* ar fi un element de substrat, pe care îl pun în legătură cu alb. *rëndës* „cheag”, variantă plauzibilă din moment ce *rânză* înseamnă și „cheag”. Aceași opinie o semnalăm și în SDELM (p. 364). G. Giuglea propune soluția unui alb. *rra-ni* „cheag”, cu suf. *-ză*, pe care Al. Ciorănescu nu o consideră nici mai simplă, nici mai logică (DER, 7203, p. 666). Vom adera la opinia că *rânză* aparține fondului autohton preromanic din moment ce și V. Frățilă îl consideră „autohton sigur”, făcând referire la Gr. Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, și la R. Sârbu, V. Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar* [2, p. 258].

Pânțece este moștenit din latină (< lat. *pantix, panticis*). N. Felecan îl consideră, alături de *vintr* și *foale*, cel mai vechi termen folosit pentru denumirea acestei părți a corpului și presupune că inițial avea o arie de răspândire mult mai mare, cuprinzând întreg teritoriul dacoromân, arie care a fost restrânsă de cea a lui *burtă*. Drept argument autorul folosește explicațiile din notele ALR I, conform cărora, în aria *burtă*, *pânțece* desemnează anumite părți ale abdomenului și ar putea urma soarta lui *vintr* [1, p. 98-99].

Foale (< lat. *föllis*) este chiar la origini o creație metaforică. Inițial termenul latinesc desemna un burduf de piele, iar ulterior a suferit o deplasare semantică. În latina târzie apare construcția *follis ventris* pentru a denumi stomacul, iar mai târziu *follis* capătă un sens nou, „burtă”, denumind singur ceea ce însemna întreaga expresie (la fel ca *ficatum jecur* > *ficat*) [1, p. 100].

Cei trei termeni aparținând fondului arhaic al vocabularului, *rânză*, *pânțece*, *foale*, sunt prezenți și în dialectele sud-dunărene: ar. *arânză* (DER, 7203, p. 666), istr. *rânză* [2, p. 258]; ar. *pântic(ă)*, *pântițe*, megl. *poñtiți* (DER, 6397, p. 599); ar. *foaie*, *fol'*, megl. *foale*, *fol'uri*, istr. *fole*, *fol'* (DER, 3442, p. 336-337).

Etimologia lui *burtă* este considerată incertă de unii autori (SDELM, p. 64; 1, p. 101). Al. Ciorănescu îl pune în legătură cu un alt termen ce denumește „abdomenul”, *borț*. *Burtă* este un singular regresiv format de la pl. *borți*, *burți*. Astfel, *borț* și respectiv *burtă* ar fi creații expresive, bazate, pe de o parte, pe consonanța *brf*, *blf*, care indică ideea de „masă moale sau flască”, iar pe de alta, pe rădăcina expresivă *borh-* (*ghiorț-*), care pare a imita ghiorțăitul sau zgomotul intestinelor (DER, 1037, p. 108).

O serie de alți termeni, precum: *burduf*, *burduhan*, *borhan*, *bârdan*, *buft*, *buh*, *buhon*, *buhanos*, *bohoneț*, *boț*, sunt considerați, de asemenea, creații expresive.

Burduf, *burduhan*, *borhan*, *bârdan* derivă, ca și *burtă*, de la rădăcina expresivă *borh-*. DER citează și alte opinii în ceea ce privește etimologia lui *burduf*. După Cihac, acest cuvânt trebuie pus în legătură cu rus. *brjucho* „pântece”, *brjuchan* „burtoș”, pol. *brzuch* „pântece”, *burdziuk* „burduf”, dar Al. Ciorănescu consideră că acești termeni par a proveni în parte din română. O. Densusianu și Al. Rosetti pun în legătură *burduf* cu tăt. *burdak* „gras”, azerbaidjan *burduk* „burduf”. Aceste opinii sunt susținute parțial și de SDELM (p. 63). Pentru C. Diclescu *burduf* este cuvânt germanic, legat de dan. *bör* „sânul mamei” și de germ. med. de sus *burt* „naștere” (DER, 1029, p. 107). Este interesant de remarcat întrebuițarea metaforică a lui *burduf*, bazată pe analogia între stomac și „sacul făcut din piele tăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivoli), în care se păstrează sau se transportă brânza, făina, apa etc.”, care este similară cu cea a lui *follis* din latină.

Buft este un derivat de la *buh-*, rădăcină expresivă care indică ideea de „umflătură”, coincide cu rădăcina romanică *buff-* și este paralelă rădăcinii *bolf-*, care are același înțeles. Alternanța *h* – *f* este curentă în astfel de derivate (DER, 1164, p. 121).

Se pare că *buhon*, *buhanos*, *bohoneț* derivă de asemenea de la *buh-*, iar termenul *buh* apare ca urmare a substantivizării interjecției (SDELM, p. 65) care imită umflătura.

Boț a rezultat din interpretarea expresivă a lui *bot* (< lat. *botum*), care sugerează ideea de rotund. Se cunosc și alte opinii referitoare la originea lui *boț*. Cihac propune: *boț* < mag. *bocs* „chiftea”, sau *boț* < bg. *buca* „cocoloș, cocoasă”, care oricum implică ideea de rotund, iar DAR admite pentru *boț* necesitatea unui lat. **bottium* (DER, 1053, p. 109-110).

Originea expresivă a acestor termeni se explică și prin nuanța familiară, ironică și chiar vulgară a lor. De exemplu, în rețeaua ALM stomacului i se spune „în răs” *burtă* în pct. 25, *burdihan* în pct. 112, 186, *bârdan* în pct. 180, 230, iar în pct. 135 se zice și *bârdan*, „da-i cuvânt urât”. În pct. 55 din Banat *burfă* se zice „în batjocură”, iar în pct. 462 din Moldova *bârdizan* este peiorativ. Despre *burtă* N. Felecan susține că „a fost folosit inițial în terminologia animală și numai în glumă sau în batjocură s-a zis despre oameni că au *burtă*” [1, p. 101]. Și tot originea expresivă explică probabil eliminarea lui *pântece* în zonele sudice și înaintarea lui *burtă* spre nord. Printre factorii care favorizează extinderea ariei lui *burtă* N. Felecan menționează și prezența lui în terminologia culinară (*ciorbă de burtă*), suportul material mai redus în comparație cu *pântece*, precum și întrebuințarea lui în limba literară [1, p. 101].

Un alt strat etimologic îl constituie împrumuturile. Acestea au apărut în zonele de contact cu idiomurile învecinate: *babă* „stomac” < bg. *baba* [1, p. 102] în Muntenia; *târban* „pântece” < scr. *trbu*, *trbuh* [1, p. 104] în Banat; *dobă*, o variantă a lui *tobă* < mag. *dob* (DER, 8801, p. 795; SDELM, p. 427), *bendeu* < mag. *bendö* „pântece, burtă”

[1, p. 102] în Crișana. *Jiludoc*, *chișcă*, *jivot* sunt împrumuturi est-slave care apar doar în unele localități din rețeaua ALM.

Termenul științific *abdomen* a fost adoptat de unii vorbitori din Muntenia, mai apropiați de centrul politic, administrativ și cultural.

Am identificat și câteva denumiri create pe teren românesc.

Burtan este un derivat de la *burtă* cu sufixul augmentativ *-an*.

Râșniță, creație metaforică, și *emistuială* (de la *a mistui*) sunt bazate pe analogia care vizează funcția stomacului.

Prag „pubis” (< sl. *pragŭ* – DER, 6744, p. 629; SDELM, p. 329), *intestine* (împr. lat.-rom.: lat. *intestinum*, fr. *intestin*, it. *intestino* – SDELM, p. 163), *mațe* (< lat. *matia*; sing. refăcut după *mațe*, pl. – DER, 5143, p. 496) și-au extins aria semantică, desemnând pântecele.

Sensul de „pânțece” al termenului *inimă* coincide cu cel al fr. *coeur*, bg. *sărce* (DER, 4424, p. 426).

Etimologia termenilor *buragă*, *moagănă* este necunoscută. Este dificil de explicat originea termenului *linguraș* „stomac”.

Nu trebuie neglijată nici influența terminologiei animale la formarea sistemului de denumiri ale stomacului și pântecelui la om. Concludente sunt în acest sens comentariile din notele marginale. În Banat, de exemplu, întâlnim, pe de o parte, localități în care *stomac* se zice la om, iar *rânză* – doar la animale sau păsări (pct. 30, 59, 64, 86, 89, 99), pe de altă parte, localități unde *rânză* se folosește la animale, la păsări și la om (pct. 16, 31, 83, 85, 90, 91, 93) (NALR-Ban. I, h. 112), în Crișana, în pct. 108, 124, 169, 197, la om se zice *stomac*, „la pui se zice” *rânză*, iar în pct. 113 la om se zice *rânză* „ca la pui” (NALR-Criș. I, h. 149) etc.

Interpretarea stratigrafică a hărților ne permite să tragem unele concluzii cu privire la tendințele de evoluție a termenilor pe viitor. Observăm că *stomac*, termen recent, formează în graiurile nordice atât arii învecinate, cât și arii suprapuse cu *rânză*, iar în graiurile sudice – cu *burtă* „stomac”, prezentați în multe cazuri ca forme vechi. Putem conchide că *stomac*, preluat din limba literară, are toate șansele să se impună în această luptă de concurență cu termenii arhaici. Pentru noțiunea „pânțece”, *burtă*, mai expresiv, câștigă teren.

La citirea corelată a hărților **STOMAC** și **PÂNTECE** putem stabili ariile lexicale de coincidență. Principalele corelații ale termenilor din cadrul microsistemului sunt: *stomac* – *pânțece* în graiurile nordice și estice, *stomac* – *foale* în graiurile centrale și vestice, *stomac* – *burtă* în graiurile sudice. Păstrarea termenului autohton *rânză* în nordul și nord-vestul dacoromânei determină existența în aceste regiuni a corelației *rânză* – *pânțece*.

Există și corelații specifice diferitor zone geografice: *stomac* – *târban* în Banat (pct. 8, 11, 14, 33), *stomac* – *bendeu* (pct. 169, 187, 271), *rânză* – *bendeu* (pct. 139, 184, 187, 189, 214), *stomac* – *dobă* (pct. 126, 131, 132, 143, 147, 149, 152-156, 161, 162, 173), *rânză* – *dobă* (pct. 139, 143, 145-148), toate în nord-vestul arealului dacoromân, *babă* – *burtă* în Muntenia (pct. 675, 707) etc.

În zonele sudice semnalăm polisemia termenului *burtă* care, datorită forței sale expresive, a ajuns să desemneze atât stomacul, cât și pântecele. Totuși se încearcă evitarea acestei polisemii prin utilizarea termenului *stomac* „stomac” care, așa cum subliniam mai

sus, tinde să-și consolideze pozițiile pe întreg arealul dacoromân. Dacă ziceam că *burtă* își extinde aria, atunci acest lucru este valabil doar pentru *burtă* „pânțece”, pe când *burtă* „stomac” își restrânge aria de răspândire.

Polisemia lui *burtă* a determinat în unele graiuri transferul denumirii de la pânțece la stomac (ar putea fi vorba și de o confuzie) și apariția unor noi corelații, de exemplu *burtă* „stomac” – *foale* „pânțece” în graiurile centrale și *burtă* „stomac” – *pânțece* „pânțece” în nord-est.

Am identificat și alte cazuri de polisemie: *stomac* „stomac” – *stomac* „pânțece” (pct. 464, 488, 749, 921), *pânțece* „stomac” – *pânțece* „pânțece” în Moldova (pct. 475, 525, 537, 557, 561, 568, 569, 571, 578, 589, 610), *bârdan* „stomac” – *bârdan* „pânțece” în Moldova (pct. 628, 633) și în rețeaua ALM (pct. 148, 235), *dobă* „stomac” – *dobă* „pânțece” în Crișana, pct. 131, 151, 163, 173, deși în pct. 131 și 173 pentru evitarea polisemiei *stomac* tinde să-l înlocuiască pe *dobă* pentru prima realie; în Banat, Crișana și Transilvania *foale* „stomac” și *foale* „pânțece” formează mici arii de coincidență, iar în pct. 72, 377 *burtă* încearcă să-l înlăture pe *foale* „pânțece”. Totuși cazurile de polisemie sunt destul de rare și constituie o fază intermediară, o etapă în evoluția microsistemului.

Transferul denumirii *burtă* de la o realie la alta nu este singular. Majoritatea denumirilor pentru stomac au ajuns să denumească în graiuri pânțecele și viceversa. Ca urmare a transferului de denumiri au apărut noi corelații: *burtă* „stomac” – *stomac* „pânțece” în rețeaua ALRR-Munt.Dobr. (pct. 706, 721, 722, 725-731, 734-740, 742-725, 829) și NALR-Olt. (pct. 941), *burtă* „stomac” – *rânză* „pânțece” în rețeaua ALRR-Munt.Dobr. (pct. 741), *bendeu* „stomac” – *pânțece* „pânțece” în rețeaua NALR-Criș. (pct. 158, 171, 186), *pânțece* „stomac” – *rânză* „pânțece” în rețeaua NALR-Criș. (pct.200), *rânză* „stomac” – *stomac* „pânțece” în rețeaua ALRR-Trans. (pct. 405), *rânză* „stomac” – *burduf* „pânțece” în rețeaua ALRR-Trans. (pct. 278, 280, 285), *stomac* „stomac” – *burduf* „pânțece” în rețeaua ALRR-Trans. (pct. 281, 301), *stomac* „stomac” – *bârdan* „pânțece” în rețeaua NALR.-Mold.Bucov. (pct. 594, 601, 606, 613, 616, 620, 624, 628, 630, 633, 634, 649) etc. Cauza unui astfel de transfer este fie confuzia între două realii apropiate ca localizare, fie extensiunea semantică a cuvintelor în baza asocierii de contiguitate, apoi înlocuirea unui sens prin altul.

Corelația dominantă pe teritoriul rețelei ALM este *stomac* – *pânțece* (*burtă* apare paralel cu *pânțece* doar în câteva puncte). O corelație specifică în special zonei transnistrene este *jiludoc* – *pânțece*, datorată penetrării împrumutului *jiludoc* în sistemul de denumiri ale stomacului. Am stabilit și alte corelații: *stomac* – *bârdan* (pct. 118, 130, 133, 135, 148, 149, 164, 180, 195, 196, 198, 199, 206, 211, 220, 223), *jiludoc* – *bârdan* (pct. 157, 168, 190, 225, 226), *chișcă* (*chișcoman*) – *pânțece* (pct. 164, 167, 203), *chișcă* – *burtă*, la vărsarea Prutului în Dunăre (pct. 214, 217, 218).

Din interpretarea materialului faptic s-a observat că microsistemul „stomac” – „pânțece” este unul dinamic, într-un proces continuu de modificare, de evoluție. Citirea corelată a hărților lingvistice care înfățișează coexistența diacroniei în sincronie favorizează nu doar interpretarea spațială, ci și cea temporală a elementelor limbii, concepute în conexiunea lor, în interdependența lor reciprocă, atât în starea lor actuală de existență, cât și în dezvoltarea lor istorică.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Felecan N. *Terminologia corpului uman în limba română*. – Cluj-Napoca: Mega; Argonaut, 2005.
2. Frățilă V. *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân // Studii de toponimie și dialectologie*. – Timișoara: Excelsior art, 2002.
3. Cazacu B. *Denumirile românești ale ficatului și ale plămânilor după ALR // Studii de dialectologie română*. – București: Editura Științifică, 1966, p. 121-134.
4. Arvinte V. *Din terminologia corpului omenesc: șold, coapsă, pulpă (pe baza ALR)*. – *Încercare de analiză structurală a lexicului // SCL*, XIV, 1963, nr. 4, p. 439-455.
5. Ulivi A. *Termeni pentru „rotula genunchiului” după NALR-Oltenia // FD*, VI, 1969, p. 163-172.
6. Sala M. *În legătură cu denumirea „mărului lui Adam” în unele limbi romanice // SCL*, IX, 1958, 4, p. 497-510.
7. Sorbală V. *Studii de dialectologie și geografie lingvistică*. / Volum îngrijit și cuvânt introductiv de Vasile Pavel. – Chișinău: SET TRIO SRL, 2006.
8. Pavel V. *Aspecte ale cercetării sistemice a lexicului regional // Cercetări asupra graiurilor românești de la est de Prut*. – Chișinău: Magna-Princeps SRL, 2010, p. 11-23.

ABREVIERI

ALM – *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. I, partea 1, *Fonetica* de Rubin Udler; partea 2, *Fonetica* de Rubin Udler; *Morfologia* de Vasile Melnic. – Chișinău, 1968; vol. II, partea 1, *Lexicul* de Victor Comarnițchi. – Chișinău, 1972; partea 2, *Lexicul* de Vasile Melnic și Vasile Pavel. – Chișinău, 1973.

ALRR-Mar. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș* de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, I-IV. – București: Editura Academiei Române, 1969-1997.

ALRR-Munt.Dobr. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea* de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, I-V. – București: Editura Academiei Române, 1996-2006.

ALRR-Trans. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania* de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumutru Loșonți, I-IV. – București: Editura Academiei Române, 1992-2006.

DAR – *Dicționarul Academiei Române*. – București, 1913-1940.

DER – *Dicționarul etimologic al limbii române* de Al. Ciorănescu. – București, 2002.

DEX – *Dicționar explicativ al limbii române*, ed. a II-a. – București, 1996.

NALR-Ban. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, I-III. – București: Editura Academiei Române, 1980-1998 (vol. III sub titlul *Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat* – ALRR-Ban).

NALR-Criș. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Crișana* de Ionel Stan, Dorin Urișescu, I-II. – București: Editura Academiei Române, 1996-2003.

NALR-Mold.Bucov. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina* de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, I-III. – București: Editura Academiei Române, 1987-2007.

NALR-Olt. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia* de Boris Cazacu, Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, I-V. – București: Editura Academiei Române, 1967-1984.

SDELM – *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*. Redactori: Raevschi N., Gabinschi M. – Chișinău, 1978.